

**ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ імені Г. С. СКОВОРОДИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

ЛУЦЕНКО Анна Володимирівна

УДК: 122/129 «2»

ТІЛЕСНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ СУЧАСНОСТІ

09.00.04 – філософська антропологія,
філософія культури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філософських наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України МОН України, на кафедрі філософії.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
Культенко Валентина Павлівна
Національний університет біоресурсів і природокористування України МОН України, доцент кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Гомілко Ольга Євгенівна
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, провідний науковий співробітник відділу філософії культури, етики та естетики;

кандидат філософських наук, доцент
Чаус Андрій Денисович
Київська муніципальна академія естрадно-циркового мистецтва КМДА,
доцент кафедри гуманітарних та мистецьких дисциплін.

Захист відбудеться «15» березня 2019 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.161.02 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата (доктора) наук в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України: 01001, Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України: 01001, Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано «13» лютого 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філософських наук

Л.А. Ситніченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Людина є предметом власного пізнавального інтересу, оскільки, це – найближчий та невід’ємний предмет її сприйняття та осмислення. Проте, раціональному мисленню не під силу повною мірою осягнути істинну суть людини. Раціонально мисляча істота вимушена задовольнятися лише частковим враженням про себе й на основі цього вибудовувати проекти, які виступають основою її активності, спрямованої на себе, інших та оточуючий світ. Тому, ступінь відповідності сформованого знання про людину її суті визначає спосіб існування та діяльності окремої людини та спільнот в цілому. Для формування цілісного знання про сутність людини необхідне залучення рівня досвіду практики. Варто зазначити, що сучасні дослідження теми тілесності проводяться здебільшого осібно від сучасних дискурсів тілесності та здоров’я й відповідних практик (тілесних, медитативних, збереження здоров’я тощо). Проте, для сутнісного дослідження тілесності в сучасних соціокультурних умовах недостатньо суто теоретичної розвідки й необхідним є залучення підходів, які орієнтуються на вивчення цілісності людської істоти в розрізі інтердинаміки тіло-розум-дух. Саме такого підходу до вивчення тілесності бракує в сучасному філософському просторі.

Сьогодні існує необхідність визнання та обґрунтування ментального та духовного вимірів тілесності, оскільки в сучасній західній культурі цей потенціал не визнається на теоретичному рівні, а тому занепадає й у практичній площині. Це призводить до дезінтеграції та різного роду патологій на індивідуальному рівні й до кризових явищ на рівні соціуму. Звідси виникає необхідність вироблення адекватного теоретичного розуміння тілесності, оскільки воно диктує цілі, наміри та пріоритети у практичній площині як для окремих індивідів, так і для суспільства загалом.

В сучасному світі виникає попит на формування розуміння людини як психофізичної єдності. Помітними стають факти формування цілісного сприйняття людини, що отримують інституційне підкріплення в соціальному просторі (холістичні підходи в медицині, тілесно-орієнтовані методи терапії, зростання популярності тілесних практик спрямованих, зокрема, на духовний розвиток тощо). Дані тенденції свідчать про поступове посилення парадигми тілесності, яка уникає редукціонізму й орієнтується на холістичне розуміння людини. З огляду на недостатність філософських досліджень парадигмальних трансформацій стосовно тілесності та вивчення тілесності як багатоаспектного та багатовимірного феномену виникає науковий попит на вивчення тілесності через виокремлення та детальне вивчення основних її аспектів із залученням міждисциплінарних та компаративних досліджень. Саме в такому проблемному напрямку здійснюється дане дослідження. Аналіз тілесності проводиться у терені філософської антропології як арсеналу уявлень про сутність та природу людини й здійснюється через структурування на теоретико-методологічний, культурфілософський та соціально-філософський аспекти.

Стан наукової розробки проблеми. Вітчизняні та зарубіжні науковці неодноразово звертались до теми тілесності в контексті її найістотніших філософсько-антропологічних вимірів. На сьогодні, здебільшого в західній

філософській традиції, здійснюються намагання зрозуміти взаємозв'язок розуму, тіла та духу (Д. Хеллер, Л. Хартлі, Ш. Селвер). Зростає філософський попит на формування холістичного знання про людину, її тілесність, здоров'я та духовне зцілення (Т. Ханна, М. Кнастер, С. С. Хоружий). У відповідь на зростання практик біологічного та технологічного втручання у тіло розвиваються філософські підходи до проблеми тілесності в умовах поширення «розумних» технологій (К. Хейлз, В. Мітчел). Філософська проблематизація тілесності здійснюється у напрямку дослідження впливу медіа, масової культури та західних ідеалів краси на тілесність сучасного індивіда: дослідники торкаються теми впливу медіа та маскультури на одержимість власним зовнішнім виглядом (Л. Ліппард, Д. Браун); вивчають соціокультурні особливості тілесного самосприйняття індивідів, зокрема представників різних культур (К. Падмор). Важливим аспектом феномену тілесності є питання здоров'я, яке розглядається у компаративній площині світоглядних традицій Сходу та Заходу та на основі досліджень К. Матук (компаративний аналіз древньокитайської та західної медицини), В. Наттона, П. Пінела, Д. Тсуей, І. А. Козловського, А. І. Кобзева, М. Кнастер, Г. Йонтеф, Е. І. Долгатової (феномен здоров'я у концепціях східної та західної медицини), В. А. Єлісеєва (психосоматичні співвідношення у китайській медицині), Г. В. Тимошенко, Е. А. Леоненко (тілесність у психотерапії). Особливості античного підходу до тілесності виявляються з використанням досліджень О. Ф. Лосєва, буддистське розуміння тілесності досліджується на основі робіт Л. Вілсон, О. Нідал та Х. Нідал. Концепція тіла у християнстві досліджується на основі робіт І. Кастен. Проблема тілесності сучасної людини, яка існує в умовах віртуалізації соціальної взаємодії вивчається через дослідження В. А. Ємеліна, Д. В. Іванова.

Питання тілесності проблематизується широким спектром гуманітарних підходів, основними для дисертаційного дослідження стали культурологічний підхід до вивчення тілесності (М. Дуглас), культурна антропологія (Р. Салецл), теорія тіла у соціальній науці (Б. Тернер), проблематизація тіла неklasичною історіографією (Ж. Ле Гофф, Н. Трюон).

В межах дослідження тілесності важливими та плідними виявились розвідки здійснені в українському філософському просторі з тематики метафізики тілесності (О. Є. Гомілко), проблеми філософської реконструкції соціокультурної логіки тілесності доби Модерну (М. Л. Бурік), тілесності людини у різних формах культури (В. А. Косяк), тілесності у соціофілософському контексті (Г. А. Валенса), соматичного буття персонального світу особистості в межах соматичного напрямку сучасної антропології (Л. М. Газнюк), феномену здоров'я у соціологічній площині (О. О. Пахолок), специфіки тілесності в контексті філософії статі та гендеру (Н. В. Хамітов), феномену краси та жіночої тілесності (С. А. Крилова), феноменологічної концепції тілесності (В. І. Кебуладзе), стратегій тілесної ідентичності людини в сучасному світі (О. Я. Муха). У даному дослідженні залучаються доробки вітчизняних науковців з тематики дискурсивності (А. М. Єрмоленко), онтологічного виміру віртуальної реальності (Я. В. Любивий), віртуальної реальності та постраціональної комунікації (О. Є. Висоцька), проблеми ідентичності (В. Ф. Калуга).

Проблематика тілесності також є актуальною і для сучасної російської філософії. Найбільш важливими для розуміння феномену тілесності стали розробки І. М. Биховської, В. Л. Круткіна, В. А. Подороги, М. В. Рубец, Т. Е. Цветус-Сальхової (дослідження тілесності у терені культурології), В. В. Соколова, Г. Л. Тульчинського (тілесність у постмодерній культурі).

Усі ці, без сумніву, актуальні напрацювання не вичерпують тему тілесності в сучасних соціокультурних умовах. Попри насиченість філософського поля різноманітними дослідженнями тілесності в ньому бракує зведеного до єдиного знаменника цілісного дослідження багатоаспектності феномену тілесності у контексті соціокультурної специфіки сучасності, парадигмальних змін стосовно тілесності, осмислення сучасного дискурсу тілесності з розумінням його актуальних особливостей й філософською інтерпретацією можливостей його (позитивних) трансформацій. Дана робота націлена на розв'язання цієї наукової проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної теми «Сучасна філософія науки та освіти: проблеми гуманітарного дискурсу» (номер державної реєстрації 0108U001972) на кафедрі філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України. Напрямок дослідження затверджено проблемною вченою радою Природничо-гуманітарного ННІ.

Метою дослідження є формування цілісного уявлення феномену тілесності людини у розрізі інтердинаміки тіло-розум-дух, виявлення найбільш значущих вимірів тілесності спираючись на комплексне вивчення філософсько-антропологічного знання стосовно тілесності, притаманного представникам різних культур.

Реалізація поставленої мети передбачає послідовне вирішення таких дослідницьких завдань:

- здійснити концептуалізацію феномену тілесності людини, що дозволить виявити його смислову багатовимірність та простежити основні складові;
- виокремити ментальний та духовний виміри тілесності людини, обґрунтувати їх особливості та значення;
- прослідкувати зміну парадигм тілесності в історичній площині та виявити основні парадигми тілесності, що склалися у сучасному соціальному та науковому дискурсах;
- з'ясувати передумови та особливості парадигми психофізичної єдності у сприйнятті людини;
- визначити основні мотиви соціокультурної інтерпретації й можливості соціального конструювання тілесності та здоров'я людини;
- виявити особливості розуміння тілесності та здоров'я у культурфілософській площині. На основі порівняння західної та східної традиції розуміння тілесності виокремити особливості та перспективи даних підходів;
- розвинути тезу про антропологічні наслідки віртуалізації та цифровізації для тілесного буття людини й виокремити основні їх прояви та характеристики;

Об'єктом дослідження є феномен тілесності у бутті людини.

Предметом дослідження є тілесність людини у сучасному соціокультурному дискурсі.

Методи дослідження. Поставлені дослідницькі завдання виконуються за допомогою використання феноменологічного (у версії феноменології Е. Гусерля, «онтології плоті» М. Мерло-Понті, «екзистенції як втіленості» Г. Марселя), екзистенційного та постструктуралістського філософських підходів, із залученням ідей та теорій міждисциплінарних досліджень тілесності. Концептуалізація тілесності здійснюється на основі результатів досліджень психофізичної єдності людини (В. Райх, А. Лоуен, М. Фельденкрайз, М. Кнастер, Т. Ханна, Д. Хеллер). Для цілісного та послідовного осмислення тілесності сучасної людини застосовуються історичний та компаративний аналіз, концептуальний аналіз художньо-літературних текстів, метод інтерпретації та логічного конструювання, загальнонаукові методи пізнання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у виявленні ментальних та духовних вимірів феномену тілесності в бутті сучасної людини і визначенні антропологічних наслідків застосування «розумних» технологій. У процесі аналітичної роботи було отримано такі результати, що мають наукову новизну та виносяться на захист:

Уперше:

- запропоновано концептуалізацію тілесності людини як феномену, що відображає єдність душі та тіла в індивідуальному існуванні людини (екзистенції) й характеризується наявністю ментального та духовного вимірів; обґрунтовано, що ментальний вимір тілесності є здатністю пізнавати через безпосередній тілесний досвід, тобто набувати знання через чуттєвість тіла. Виявлено, що позиціонування тілесності в контексті ідей, сформованих на основі духовних практик, позбавлене конфлікту духовно-психологічного та тілесного начал в людині, оскільки тілесність постає як локус духовних перевтілень та наявний доказ духовного розвитку;

- визначено філософські та історично-цивілізаційні особливості формування основних парадигм тілесності, які домінують у сучасному соціокультурному дискурсі. З'ясовано, що парадигма розрізнення та протиставлення розумової та тілесної субстанцій сформувалася на основі християнської ідеї меншовартості та гріховності тіла та характерної для капіталістичних реалій ідеї тіла як «машини» для виробництва;

- виявлено все більш чітке інституційне закріплення парадигми психофізичної єдності, що уникає редукціонізму людини до розумової субстанції й розглядає тілесне буття людини, як локус генерування знання про дійсність. Встановлено, що в сучасних умовах її інституціоналізації сприяють взаємопроникнення філософських, культурних та медичних традицій Сходу та Заходу, тобто формування крос-культурного знання щодо феномену тілесності, новітні міждисциплінарні дослідження тілесності, холістичні медичні підходи, практики тілесності та духовності.

Уточнено:

- основні мотиви соціокультурної інтерпретації тілесності та здоров'я. З'ясовано, що соціокультурні фактори впливають на розуміння тілесності, формують прийнятний тип відношення до здоров'я й в окремих випадках можуть виступати рівноцінними біологічним факторам. На основі теорії біополітики (М. Фуко) виявлено можливості соціальної сконструйованості

медичного знання та індивідуального досвіду переживання хвороби; встановлення норм здоров'я для досягнення політичних цілей й формування «тіла» як осередку артикуляції соціальних відносин засобами медичної статистики, медичних інституцій тощо;

Набули подальшого розвитку:

- філософська рефлексія феномену тілесності людини у культурфілософському зрізі. Виявлено подібність східного та західного дискурсів тілесності на етапі їх становлення, подальше концептуальне розходження й взаємопроникнення на сучасному етапі. У порівнянні з основними мотивами західної інтерпретації тілесності з'ясовано специфіку східних уявлень про тілесність людини, яка полягає у відсутності чіткого розрізнення матерії та розуму, холістичному підході до людини, врахуванні психосоматичних зв'язків в тілі людини;

- ідея про те, що такі новітні процеси як цифровізація та віртуалізація мають суттєві антропологічні наслідки й впливають на тілесне буття людини. Виокремлено найбільш значущі особливості цих процесів, такі як переосмислення меж сучасної людини у зв'язку з використанням «розумних» технологій й сприйняття її як частини техносфери, зміна характеру міжіндивідуального спілкування, поява нових тенденцій у переживанні людиною простору та часу. Прослідковано ідею про те, що криза ідентичності в сучасному світі й проникнення західних образів тіла й ідеалів краси активізує практики трансформації фізичного тіла людини для набуття ідентичності на основі власної тілесності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у фаховій підготовці студентів, при розробці спеціальних курсів, навчально-методичних посібників і рекомендацій. У практичному плані результати дослідження можуть бути застосовані під час викладання навчальних курсів з філософії, філософської антропології, філософії культури.

Особистий внесок здобувача. Всі публікації написані здобувачем особисто без співавторів.

Апробація результатів дисертації. Положення дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на таких наукових конференціях: «Дні науки філософського факультету - 2013» (Київ, 16-17 квітня 2013 р.); IV Національний політологічний конвент МАСПН (Україна) (Одеса, 23-24 березня 2014 р.); «Дні науки філософського факультету - 2014» (Київ, 15-16 квітня 2014 р.); «Освітні інновації в умовах нестабільності: філософія, психологія, педагогіка» (16–26.11.2015 р.); «Дні науки філософського факультету – 2016» (Київ, 20-21 квітня 2016 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано десять наукових праць, з них п'ять статей у фахових виданнях України, одна з яких внесена до міжнародної наукометричної бази даних «РИНЦ», та п'ятеро тез доповідей за матеріалами конференцій.

Структура дисертації. Дисертація містить вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел (202 найменування). Повний обсяг дисертації складає 194 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертації, розкрито зв'язок роботи із науковими темами, сформульовано мету і завдання дослідження, теоретико-методологічні засади, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів, публікації та структуру дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічний аспект тематизації тілесності у філософському дискурсі» закладає підґрунтя цілісної логіки дослідження тілесності. У ньому представлено особливості сучасного західного дискурсу тілесності через історичну ретроспективу його формування. Послідовно реконструюючи основні стратегії осмислення тілесності людини з'ясовано філософські та історично-цивілізаційні основи формування сучасного дискурсу тілесності людини.

У **підрозділі 1.1. «Витоки концептуалізації тілесності у філософському пізнанні»** на основі «західної» моделі розвитку показано особливості конструювання дискурсу тілесності. В періоди Нового часу та Модерну формується бачення тілесності людини на основі психофізичного дуалізму, що формує одну з основних у західних спільнотах парадигму тілесності. Важливим для осмислення такої точки зору на тілесність людини є ідеалізм Р. Декарта, що започатковує вищезазначену традицію філософування. З'ясовано, що спрямовуючи свій пошук у напрямку того, що може бути певним в існуванні людини Р. Декарт робить висновок, що таким виявляється лише мислячий суб'єкт. Таке філософське положення супроводжується аналітичним розділенням та протиставленням розумової та тілесної субстанцій у природі людини. У дисертації виявлено, що така ідея філософії Р. Декарта стала засадничою в оформленні парадигми психофізичного дуалізму у розумінні природи людини. Починаючи з XIX ст., тілесність людини стає об'єктом досліджень культурної антропології (М. Мос, К. Леві-Строс), історичної теорії школи «Анналів», «філософської антропології» як наукової дисципліни, яка сформувалася у XIX ст. на основі досліджень А. Гелена, М. Шелера, Г. Плеснера, філософії життя Ф. Ніцше, який зауважує, що саме через організм людина наділена волею до влади. Значущість вищевказаних досліджень для дисертації виявляється у здійсненому ними введенні тілесності у коло науково-філософських досліджень та наданні тілесності людини статусу наукової проблеми, що зумовлює важливі методологічні зрушення у розумінні природи людини.

Підрозділ 1.2. «Феноменологічна тематизація тілесності» продовжує логіку дослідження теоретичних основ проблематизації тілесності. Зазначено, що феноменологічна концепція тілесності спирається на сформульовану Р. Декартом психофізичну проблему і намагається її вирішити феноменологічним шляхом, усунувши з поля зору усе, що безпосередньо не належить до предмета. Тому феноменологія відсилає до суб'єктивності як ознаки живого тіла й проблематизує тілесність через інтерсуб'єктивність. З'ясовано, що

екзистенціальна феноменологія (М. Гайдегер, Ж.-П. Сартр), феноменологічне вчення М. Мерло-Понті, екзистенціальна філософія Г. Марселя стоять на позиції екзистенційної вкоріненості свідомості в тілі й визнання тіла перманентною структурою буття.

Сутнісними для дослідження виявились положення феноменології Е. Гусерля про тілесність людини, як універсальну характеристику свідомості, яка виражає здатність свідомості «мати» тіло. Більше того, згідно даного філософського вчення, якби свідомість не мала можливості бути втіленою, вона б не була свідомістю. Е. Гусерль виокремлює тілесність людини в особливий спосіб, насамперед як живе тіло, єдиний об'єкт світу, якому приписуються різні види полів відчуттів. Важливим для розуміння можливостей наділення значенням «живої тілесності» виявилось положення Е. Гусерля про здатність апперцепції як перенесення сенсу власної живої тілесності на живе тіло іншого, яке усвідомлюється у співприсутності. Визначено, що вчення про інтерсуб'єктивність є комплементарним концепції тіла, оскільки умовою конституювання інтерсуб'єктивності у досвіді виступає тілесність, а суб'єктивність іншого постає через його тілесність. З'ясовано, що на відміну від ряду концепцій тілесності, які визнають біологічну зумовленість тілесного досвіду, трансцендентальна феноменологія Е. Гусерля надає іншого статусу тілесності. Передусім йдеться про зміст досвіду тілесності, який розкривається як єдина умова можливості переживання всіх інших моментів досвіду людини. Тобто, внутрішні та зовнішні горизонти досвіду людини розгортаються як горизонти її тілесності.

Виокремлено тлумачення Ж.-П. Сартром тілесності людини як перманентної умови можливості свідомості людини, що схоплюється ним через формулу «душа існує своїм тілом». Душа та тіло є невіддільні за Ж.-П. Сартром і не вірно вважати, що їх союз є лише зближенням двох різних субстанцій, оскільки тіло суб'єкта є тим, що індивідуалізує його душу. Більше того, було б марним припускати, ніби душа може відступити від цієї індивідуалізації, бо душа є тілом тією мірою, якою є її власною індивідуалізацією. Важливим та плідним для дисертації набуло запропоноване Ж.-П. Сартром виокремлення онтологічних рівнів буття тіла: тіло як буття-для-себе, тіло як буття-для-іншого. З'ясовано, що тіло як буття-для-себе є знанням про своє власне тіло й ніколи не постає як дещо дане, що можна пізнати. Сутнісним для дослідження є зауваження Сартра, що між власним знанням про тіло і власне тілом міститься усе технічне і наукове знання про тіло. На рівні буття-для-себе тіло є тим, що впорядковує світ. Як зауважує Ж.-П. Сартр, цей порядок, тобто тіло, постає як необхідна і невмотивована структура тотальності буття. Простежується осмислення Ж.-П. Сартром помилки уречевлення тіла, що виявляється у зауваженні, що тіло не є річчю, яку можна визначити ззовні. Натомість людина може бачити так тіло іншого, і воно постає для неї серед світу. Власне тіло тільки через міркування може сприйматися як тіло іншого, тобто як об'єкт або річ серед світу. У контексті такого тлумачення Ж.-П. Сартр пропонує третій онтологічний вимір тілесності, коли людина постає для себе як тіло, знане іншим, а тому відкриває буття суб'єкта як об'єкта, бо інший дивиться на мене як на об'єкт. Погляд іншого бачить моє тіло так, як я ніколи не побачу, формує моє

власне тіло і його сприйняття. Оскільки свідомість є абсолютною внутрішністю, вона не дає пов'язати себе з тілом як об'єктом, тому моє тіло, знане іншим, постійно втікає від мене, відчужується.

Предметом окремого аналізу стали положення феноменології М. Мерло-Понті про «тіло як згущене існування». Пояснюючи переплетіння феномену тіла і феномену екзистенції, М. Мерло-Понті висуває тезу про тіло як про актуалізоване буття і його потенціал бути екзистенційним прихистком для людини в її життєвій ситуації. Отже, через тіло людина постає у ситуаціях, тілесно переживає свою екзистенцію. Тому такі стани тіла як здоров'я, хвороба, сон, пробудження М. Мерло-Понті розглядає не як модальності свідомості або волі, а як «екзистенційні кроки». На підставі цих роздумів зроблено висновок, що причину хвороби замало шукати тільки у психологічних або функціональних порушеннях тіла, тут ключову роль відіграє екзистенційне поле індивіда в цілому. Мерло-Понті ставить питання яким чином психічні детермінанти і фізіологічні умови сплітаються між собою. Більше того, філософ не вважає можливим віднайдення межі між ментальним і фізіологічним у будь-якій людській ситуації, оскільки в живому тілі немає нічого, що було би досконалою випадковістю з погляду психічних інтенцій, і немає такого психічного акту, загальна схема якого не містилися б у фізіологічних механізмах.

У підрозділі проаналізовано позиціонування Г. Марселем тілесності людини як проміжної інстанції між володінням - «я володію своїм тілом», «я маю тіло», і буттям - «я є моє тіло», й надання тілесності статусу онтологічного таїнства, оскільки тіло, як воно чуттєво сприймається самою людиною, є для абстрактного наукового мислення завжди таємницею й може відкритися лише співпереживаючій інтуїції іншого. Проаналізовано найістотніші риси «філософії конкретності» Г. Марселя, яка осмислює екзистенцію людини як втіленість. Важливого значення для дисертації має актуалізація Г. Марселем проблеми відношення суспільства до людини, як до конкретного чуттєвого індивіда. На думку філософа, такий підхід не допускає сприйняття людини як «речі». Для уникнення таких труднощів необхідним є виведення екзистенції зі сфери соціального й наукового духу абстракції, оскільки наукові результати якщо й дозволяють акумулювати об'єктивне знання, то стосовно конкретної екзистенції вони виявляються помилковими.

У підрозділі 1.3. «Філософія постструктуралізму як стратегія осягнення тілесності» простежується методологічна значущість дослідження тілесності філософією постструктуралізму (М. Фуко, Ж. Дельоз, Ф. Гватарі). Виявлено, що філософія постструктуралізму розглядає тілесність в умовах капіталістичних реалій та економічної доцільності, тому такий підхід виявився плідним для з'ясування соціально-економічних впливів на тілесність людини. Важливими для дисертаційної роботи виявилися дослідження тілесності у контексті «мікрофізики влади» М. Фуко, який обґрунтовує переорієнтацію наприкінці XVIII ст. вектору владного впливу від тіла, як об'єкту покарання до тіла, як об'єкту дисциплінарного впливу, що вказує на перехід до артикулювання тіла не як цілісності, а впровадження впливу на нього у деталях. З'ясовано, що Ж. Дельоз, Ф. Гватарі розвинули концепт «шизофренії» стосовно функціонування організму людини, який «нав'язує» органам організований

режим функціонування і забирає їх свободу функціонувати у власному режимі. Вказуючи на тіло як об'єкт соціокультурних конструкцій та деконструкцій філософи вводять концепт «тіла без органів», в якому кожен орган не є постійним ні щодо функцій, ні щодо розташування.

Другий розділ «Культурфілософський аспект тілесності» продовжує логіку дослідження тілесності на рівні соціокультурних та історичних формацій.

У підрозділі 2.1. «Тілесність та здоров'я людини: крос-культурний аналіз західного та східного філософських підходів» особливий наголос зроблено на взаємозв'язок понять «тілесність» та «здоров'я». Означено, що здоров'я виявляє якісний стан людської тілесності та індивідуальну якість життя людини. Дана концептуальна схема підкріплюється формулюванням дискурсу здоров'я як комунікативного континууму соціально-культурних інтенцій стосовно психо-фізичних параметрів стану людської тілесності, що визначають активність та працездатність людини в межах принципу ефективності. Відповідно, зміст поняття дискурсу тілесності визначено як комунікативний континуум соціально-культурних інтенцій стосовно фізичної та психічної маніфестацій людини та їх взаємозв'язку. На основі розглянутих теоретичних концептів (теорія дискурсів М. Фуко, орієнталізм Е. Саїда) та філософських вчень здійснено дискурсивний аналіз феноменів тілесності та здоров'я в культурній (просторовій) та історичній (часовій) площині. Історичний та культурний аналіз дискурсів тілесності та здоров'я здійснюються паралельно в тісній логіці взаємозв'язку.

Періодизацію розгортання західної моделі дискурсу тілесності представлено як поступову зміну парадигм тілесності від тілесності як психофізичної цілісності в межах філософської парадигми античності, що в історичній площині була замінена ідеєю дихотомії душі та тіла, як визначальної у філософському дискурсі від Нового часу і до сучасності. З'ясовано, що античне розуміння тілесності виражається у погляді на людину як одухотворено-тілесну у своїй сутності, а всі людські якості є водночас матеріальні, чуттєві й духовні.

Через дослідження особливостей трактування тілесності та здоров'я філософськими напрямками Стародавньої Індії з'ясовано варіанти традиційного східного знання про тілесність людини. Розглянуто традиційне аюрведичне знання Індії, яке ґрунтується на розумінні єдності фізичних та духовних факторів здоров'я. Основними факторами захворювання аюрведична традиція розглядає забруднення (токсинізація), що зароджується на ментальному рівні з подальшим проявленням на фізичному рівні. Завдяки залученню досліджень класичної медицини Китаю стало можливим обґрунтування висновку, що дана традиція виявляє себе як холістичний та соматичний підхід до людини та її здоров'я. У дисертації показано, що дискурси тілесності та здоров'я Сходу та Заходу характеризуються подібністю на етапі їх становлення. З'ясовано, що антична філософія як одна з перших філософських традицій Заходу та філософія Стародавньої Індії й Стародавнього Китаю, як основи філософії Сходу сформували холістичне розуміння людини на основі нероздільного взаємозв'язку духовно-психологічної та тілесної субстанцій. Проте, упродовж історії західна культура розвивалася відповідно до поступової логіки, тому філософське знання античності щодо тілесності замінюється ідеєю дихотомії

душі та тіла. Натомість східний дискурс тілесності та здоров'я розвивався циклічним шляхом з накладанням нового знання на традиційні вчення.

У підрозділі 2.2. «Універсальні виміри тілесності людини: духовний та ментальний» з'ясовано методологічну значущість медичної антропології у вивченні соціокультурних інтерпретацій тілесності, здоров'я і хвороби. Прослідковано особливості когнітивного, критичного та екологічного підходів медичної антропології, що виявляють різні аспекти культурно сконструйованого у розумінні здоров'я, хвороби й навіть індивідуальному досвіді переживання хвороби. Когнітивна медична антропологія виявляє існування культурних механізмів, які впливають на уявлення про хворобу у представників різних соціальних спільнот. Виявлено, що в структурі таких уявлень присутній соціальний та політичний інтерес. Критична медична антропологія на основі фукіанської теоретичної розробки виявляє культурні аспекти здоров'я, захворювання, медицини й вказує на медичне знання як насамперед соціально сконструйоване засобом медичної статистики як основного джерела формування знання у сфері здоров'я. Особливістю екологічного підходу є розгляд питань здоров'я та хвороби соціальної спільноти в контексті екосистеми, зокрема осмислення проблеми хиткої екологічної рівноваги й пошуку резервів, які мають в собі різні культури в питаннях людського виживання.

Сутнішим для дисертації стало здійснене у підрозділі осмислення ментального та духовного вимірів тілесності людини. Запропоновано пояснення ментального виміру тілесності як здатності пізнавати через безпосередній тілесний досвід, тобто набувати знання через чуттєвість тіла. Ключовим для виокремлення та обґрунтування такої здатності тілесності стало дослідження «чуттєвої свідомості» здійснене феноменологом та психологом Ю. Гендліном. Плідним для даного дослідження виявилось пояснення Ю. Гендліном здатності артикулювати «чуттєву свідомість» через механізм фокусування, який здійснюється у наступні етапи: зосередження на безпосередньому тілесному відчутті, виявлення в тілі конкретного місця, де локалізоване дане відчуття, запит на отримання візуального образу, слова, що характеризує дане відчуття, й завершальна когнітивна операція - усвідомлення й формування певного розуміння. На основі проекту неklasичної антропології «естетики існування» М. Фуко, який використовує дискурс практик в якості базового філософського дискурсу й формулює концепти «турботи про себе» та «практики себе» обґрунтовано можливості духовного потенціалу тілесності. З використанням фукіанського трактування духовності, як практичного шляху набуття істинного знання виявлено, що духовні практики завжди укорінені у тілесність. «Турбота про себе», що реалізується через «практики себе» і є принципом духовності ґрунтується не на зовнішньому знанні, а є особливою практикою чи набором практик, через які набувається істинне знання, яке трансформує індивіда. Ідейні традиції духовних практик та їх позиціонування тілесності уникають конфлікту тілесного та розумового начал в людині, оскільки тіло є субстанцією для духовних перевтілень та основним доказом духовного розвитку. Означена здатність розвивається й доповнюється завдяки аналізу буддистського вчення, що дозволяє прийти до висновку про духовний потенціал тілесності, як можливість тілесності людини відображати духовні трансформації та розвиток.

Виявлено, що формування крос-культурного знання про тілесність людини є одним з факторів все більш чіткого окреслення парадигми тілесності, заснованої на холистичній логіці з відстоюванням єдності духовно-психологічного та тілесного начал у розрізі інтердинаміки тіло-розум-дух. Особливості формування такого дискурсу тілесності показано через аналіз інституціоналізованих у західній культурі альтернативних підходів до тілесності людини таких як тілесно-орієнтовані медичні підходи, гештальт-терапія, соматика.

Розділ 3 «Соціальні та культурні аспекти тілесності людини» присвячений аналізу сучасних умов існування людини, їх впливу на тілесність й завершує логіку дослідження. На основі філософських концептів «соціального тіла» (Ф. Берарді), масової культури (Х. Ортега-і-Гасет), досліджень символічного порядку (Р. Салецл), впливу медіа на тілесне самосприйняття (К. Падмор), феномену оптикоцентризму (В. М. Черепанін), впливу кіберкультури на сприйняття тілесності людини (В. Мітчел, В. А. Ємелін, Д. В. Іванов), досліджень зв'язку лібералізму та анорексії (Д. Браун), теорії симулякрів Ж. Бодріяра, концепту «постлюдини» (К. Хейлз), «естетики існування» М. Фуко прослідковано основні концептуалізації впливу явищ сучасності на тілесність людини.

У підрозділі 3.1. «Тілесність та віртуальний світ» через залучення концепції «соціального тіла» Ф. Берарді з'ясовано, що економічний пріоритет соціального розвитку підпорядковує потенціал людської тілесності економічним цілям. У підрозділі обґрунтовано висновок, що сприйняття тіла як інструменту, який скеровується розумом є адекватним цілям капіталістичного ладу, оскільки дозволяє спрямувати потенціал тіла на продукування економічних цінностей. На основі концепту «антропологічного чотирикутника» Д. Кампера прослідковано вплив процесів цифровізації та віртуалізації на тілесне життя людини. Виявлено, що дані процеси викликають риторику щодо перенесення соціальних відносин у сферу абстракції, що відбувається у формі відходження від життєвого світу. Д. Кампер виокремлює виміри: тіло-простір, образ-поверхня, письмо-лінія, час-крапка, які слугують для позначення етапів руху від життєвого світу у бік абстракції. Відповідно, історична конфронтація між тілом та мисленням відбувалась у переході і взаємодії даних вимірів. Цей рух від тіла через всі наступні виміри до крапки характеризується поступовою інтенсифікацією абстракції, відповідно, мислення приймає форму всезагального, а тіло розглядається як матеріал. Д. Кампер зауважує, що абстракція завжди означає зростання дистанції між мисленням і тілом, проте мета людської духовної діяльності на землі не може бути в остаточному знищенні речовини, матерії, тіла.

Проаналізовано дослідження Д. Браун присвячене з'ясуванню зв'язку капіталістичних реалій та анорексії й ідеї про те, що анорексія слугує створенню фізичного образу пріоритету розуму над тілом. Як зауважує дослідниця, аноретик розглядає тіло як об'єкт для контролю, а не невід'ємну частину себе, прагне зменшити, пригнітити тіло, досягти самокерування незалежно від тілесних бажань. Таке фізичне виснаження слугує матеріальним свідченням того, що сутність людини лежить в розумі, а не в тілесності, як ментально-тілесної єдності людини.

Виявлено, що у науковому дискурсі укріплюється усвідомлення про те, що «розумні» технології перевершили традиційну модель людини, у зв'язку з цим з'являється риторика «постлюдини» як нової моделі людини, що виникає в результаті активної цифровізації навколишнього простору. Отже, концепт «постлюдини» (К. Хейлз) є новою моделлю суб'єктивності людини чії границі зазнають конструкцій та реконструкцій у зв'язку з використанням «розумних» технологій, що стають продовженням людини, розширюють її перцептивні можливості. Таким чином, застосовуючи технології, людина перевершує свої біологічні здатності, тому починає розглядається соціальним та науковим дискурсами як частина техносфери.

Отже, як засвідчує здійснене дослідження, в сучасному світі відбувається переосмислення меж сучасної людини у зв'язку з використанням «розумних» технологій, а саме технології сприймаються як продовження тілесності людини й звідси сприйняття її як частини техносфери. Помітною стає зміна характеру міжіндивідуального спілкування, що виявляється у зменшенні прив'язки до фізичного місця перебування і доступності за встановленим графіком, зростанні можливостей впливу на відстані, та десенсуалізації спілкування як відходу від чуттєвості у процесі комунікативної взаємодії, оскільки он-лайн спілкування здійснюється на основі перш за все лінгвістичної сумісності, тому є рухом у напрямку стандартизації мови. Здійснена розвідка процесів цифровізації із залученням досліджень В. Мітчела свідчить також про зміну особливостей переживання людиною простору та часу, а саме формування «безперервного поля присутності» індивіда для інших завдяки електронним мережам та зміна сучасної архітектури простору, в якій починає переважати модель «мережі».

Плідним для дисертації стало осмислення В. Мітчелом притаманного «кібернетичній моделі» тлумачення життя духу як бітів інформації, які переміщуються в мозку, і які можна від'єднати від цього губчастого субстрату. З цієї точки зору, людина пояснюється як програмне забезпечення, що є незалежним від технічного носія. Тобто матеріальне втілення людини сприймається як фактор обмеження, а не як рівень нашої природи, що є невіддільним від ментального існування.

Отже виявлено, що «кібернетична модель» розглядає людське існування як «набір інформаційних технологій», проте, більшість типів людської поведінки не можуть бути формалізованими через цифрові технології, оскільки така поведінка є втіленою. З'ясовано, що людині властива здатність до такого типу навчання і осмислення, що не зводиться лише до мислення. Таке «втілене знання» є здатністю людини знати більше, ніж вона це свідомо розуміє, а формалізація тілесного знання змінить власне тип цього знання.

Обґрунтовано висновок, що спілкування через електронні засоби якісно відрізняється від живого спілкування. Зазначено, що з одного боку, відбувається той самий обмін інформацією, проте повноцінної взаємодії на рівні нервової системи не відбувається. Тобто, коли ми реалізуємо потребу в спілкуванні засобом електронних мереж, то відбуваються дещо незвичні процеси. Наша нервова система отримує сигнал, що зараз відбудеться процес спілкування, проте в дійсності спілкування на всіх рівнях (вербальному, емоційному, чуттєвому, енергетичному тощо) не відбувається повною мірою.

У підрозділі 3.2. «Проекції медіа дискурсу на тілесність сучасної людини» обґрунтовано висновок, що директивно-ідеологічний рівень дискурсу формує загальносоціальний модус сприйняття тілесності й значною мірою відображається на самосприйнятті та тілесному самоусвідомленні людини. З огляду на оптикоцентризм західної культури, вплив медіа на конструювання певних «ідеалів краси» може виступати фактором відчуження від власної тілесності у разі її невідповідності цим ідеалам. З'ясовано, що вплив медіа-образів на сприйняття індивідами тілесності значно послаблюється в умовах переорієнтації оптикоцентризму культури на користь тілесного самовідчуття.

У сучасному світі дослідники відмічають процеси масовізації як спрощення та відходу від специфічності індивіда і становлення «позбавленої коріння культури», яка обходиться без моральних авторитетів та цінностей (Х. Ортега-і-Гассет) та індивідуалізації суб'єкта, який більше не визначається цілком через віднесеність до традицій, сім'ї, національної спільноти (М. Хоркхаймер). Дані процеси звертають увагу на питання ідентичності як соціальної приналежності. З'ясовано, що на зміну зв'язку з групою відбувається спрямування ідентичності на самого себе і співвіднесення зі своєю тілесністю.

Особливого методологічного сенсу для дослідження набула наукова риторика щодо необхідності переорієнтації сучасної культури від пріоритетності не візуального об'єкту, а феноменології живого чуттєвого тіла. З'ясовано, що аудіовізуальна інформація клішує мислення людини, бо сприймається в модусі нечутливості до індивідуального тілесного досвіду (В. М. Черепанін). Чужі тілесні відчуття не породжують інтенсивного співпереживання, як через канал тілесної чуттєвості, а сприймаються як відеопроекція. Завдяки здійсненій розвідці актуалізується питання щодо переконливості візуальних видів мистецтва як індикатора соціальних проблем. Важливою для дисертації виявляється позиція про те, що чуттєві види мистецтва вказують на неявне в суспільстві, виявляють істину події тільки тоді, коли подія вписана у плоть.

У **висновках** сформульовано основні результати філософсько-антропологічного дослідження, що конкретизуються в наведених нижче положеннях. Дослідження феномену тілесності представле в роботі за циклічною логікою «теоретико-методологічний аспект вивчення тілесності - культурфілософський аспект тілесності - соціально-філософський аспект тілесності».

Здійснене дослідження дає підстави стверджувати, що тілесність людини має досить широкий функціональний спектр. Звідси випливає доцільність концептуалізувати тілесність як феномен, що відображає єдність душі та тіла в індивідуальному існуванні людини (екзистенції) й виокремлювати ментальний та духовний виміри тілесності.

Як з'ясовано в дисертації, ментальний вимір тілесності є здатністю людини пізнавати через безпосередній тілесний досвід, тобто набувати знання через чуттєвість тіла, «мислити тілом». Важливим для осмислення ментального виміру тілесності стало залучення міждисциплінарних досліджень феноменолога та психолога Ю. Гендліна щодо функціонування «чуттєвої свідомості» у пізнанні. Запропоноване автором тлумачення дало можливість осмислити «чуттєву

свідомість» як таку, що оперує почуттями та відчуттями (англ. *felt meaning*), а здатність «знати тілом» як реалізовану через їх усвідомлення та аналіз.

Завдяки дослідженню буддистської традиції, антропологічного проекту «практик себе» як принципу духовності М. Фуко, з'ясовано, що на шляху духовного розвитку тіло людини не є перешкодою, а, навпаки, виступає субстанційним виявом духовних трансформацій. Виявлено, що в буддизмі духовне пробудження залучає усю людську істоту як спихофізичний комплекс. На основі цього сформовано розуміння, що духовний вимір тілесності розкриває роль тіла як локусу духовного розвитку: тілесні прояви духовних трансформацій мають значущу роль, оскільки слугують основним вираженням таких трансформацій.

Засноване на численних першоджерелах дослідження сучасних дискурсів тілесності та цивілізаційного контексту їх конструювання дає підстави для виокремлення двох основних парадигм тілесності, що склалися в сучасних соціокультурних умовах. З одного боку, продовжує отримувати інституційний захист парадигма сприйняття тілесності людини, в основі якої лежить психофізичне розрізнення духовно-психологічного та тілесного. Капіталістичні реалії з опертям на ліберальну та неоліберальну доктрини - оскільки виробництво не завжди відбувається через тілесну взаємодію - можуть усуватися тіло з поля комунікації. Такий підхід утверджує ідеї «меншовартості тіла» та «недовіри до тіла» й певною мірою провокує нестачу знання щодо потенціалу тілесності.

Як засвідчує здійснений аналіз, в сучасному світі все більш чіткого інституційного закріплення набуває парадигма тілесності, яка уникає редукаціонізму людини до розумової субстанції й розглядає тілесне буття людини, як локус генерування знання про дійсність. З'ясовано, що такий погляд на тілесність починає формуватися у ХІХ ст. з введенням тілесності у статус філософської наукової проблеми. Така логіка розуміння тілесності формується на основі сприйняття людини як цілісної інтердинаміки тіло-розум-дух й пояснює нерозривність взаємозв'язків ментального та тілесного у бутті людини.

Завдяки крос-культурному аналізу виміру тілесності та здоров'я виявлено відмінність філософських підходів Сходу та Заходу, проте не суперечливість знання даних світоглядних традицій. З'ясовано основні мотиви розуміння тілесності західною культурою в історично-цивілізаційному розрізі, що дозволило прослідкувати парадигмальні зміни у розумінні тілесності у хронологічному зрізі й збагнути особливості сучасних парадигм тілесності. Виявлено, що античне розуміння тілесності виражалось у погляді на людину як одухотворено-тілесну у своїй сутності, а всі людські якості сприймались водночас як матеріальні, чуттєві й духовні. Християнська традиція та новоєвропейський раціоналізм змінили парадигму пояснення людини утверджуючи аналітичний дуалізм душі та тіла. Як з'ясовано у дисертації, культурне взаємопроникнення та поява новітніх наукових досліджень, які спростовують механістичне сприйняття тілесності, вказують на її роль у встановленні цілісності людської істоти й спрямовують філософсько-антропологічний дискурс на осмислення тілесності як носія духовного та ментального вимірів.

Особливого методологічного сенсу для обґрунтування такої позиції набули дослідження взаємозв'язку фізіологічної та ментальної функціональності в тілі людини (біофункціональна анатомія Д. Хеллера), безпосередньої тілесної укоріненості усіх емоційних вражень індивіда (методи М. Фельденкрайза, вегетотерапії В. Райха, біоенергетики А. Лоуена), наукові здобутки тілесно-орієнтованої психотерапії, гештальт-підходу у психотерапії, соматики та інші. Запропоновані цими підходами тлумачення створюють підґрунтя для утвердження у західному мисленні погляду на тілесність як містка для розкриття духовно-психологічних вимірів людини.

Проведений аналіз традиційного аюрведичного знання, китайської філософської та медичної традицій виявився плідним для виокремлення особливостей східного підходу до розуміння тілесності, який спирається на розуміння єдності фізичних та духовних факторів здоров'я й пояснення механізму захворювання через низхідну логіку: дисбаланс у ментальній сфері у зв'язку з переживанням негативних емоцій соматизується і проявляється на рівні захворювання організму. Також у дисертації з'ясовано, що східна традиція враховує психосоматичні зв'язки в тілі людини, пропонує комплексне (психофізичне) вирішення порушень здоров'я, а також приділяє значну увагу особливостям циркуляції енергії в тілі та системі меридіанів. На основі філософської розвідки сприйняття тіла в китайській традиції підкріпленої дослідженнями з синології (М. В. Рубець) з'ясовано термінологічну двоїстість поняття «тіла», що позначає матеріальну тілесність та тілесність наділену свідомістю.

Завдяки з'ясуванню особливостей підходів медичної антропології прослідковано основні мотиви соціальної сконструйованості розуміння тілесності, здоров'я та хвороби, що здебільшого виявляються у соціальній сконструйованості медичного знання, в структурі якого виявляється присутнім соціальний та політичний інтерес. Здійснене дослідження дало можливість розвинути тезу про те, що віднайдення соціокультурних інтерпретацій відкриває можливість для виявлення прихованого й сутнісного, власне феноменологію досліджуваних явищ.

Плідними для осмислення сучасної антропологічної ситуації, яка зумовлена поширенням «розумних» технологій стали дослідження впливу цифровізації на соціальний простір як життєвий світ людини (Ф. Берарді, Д. Кампер, В. Мітчел). Як засвідчує здійснений аналіз, активна віртуалізація соціального простору дає підстави для появи риторики про перенесення міжособистісного спілкування, праці, пізнання світу тощо у сферу абстракції.

Таким чином, цифровізація та віртуалізація як процес заміщення за допомогою «розумних» технологій реального простору простором віртуальним мають суттєві антропологічні наслідки, які виявляються у переосмисленні границь людини у зв'язку з використанням «розумних» технологій, зміні характеру міжіндивідуального спілкування та особливостей переживання людиною простору та часу. З'ясовано, що процес перенесення соціальної взаємодії у площину абстракції супроводжується втратою соціальної та культурної ідентичності (Р. Салецл). В таких умовах сучасний індивід знаходить в тілесності можливий оплот людської ідентичності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Луценко А. В. Етнографічні факти як об'єкт структурального аналізу Клода Леві-Строса / А. В. Луценко // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2012. – Вип. 46. – № 995. – С. 124 – 128.
2. Луценко А. В. Тілесноорієнтовані підходи альтернативної медицини: методологія розкриття потенціалу тілесності / А. В. Луценко // Мультиверсум. – К., 2014. – Вип. 6-7 (134-135). – С. 78 – 87.
3. Луценко А. В. Історико-філософське осмислення проблеми тілесного відчуження людини в умовах інформаційного суспільства / А. В. Луценко // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2015. – С. 96 – 99.
4. Луценко А. В. Розуміння тілесності та здоров'я в контекстуальному вимірі медичних традицій (Захід vs Схід) / А. В. Луценко // Гілея. – К., 2014. – Вип. 91 (12). – С. 282 – 286.

Стаття у науковому фаховому виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз даних:

5. Луценко А. В. Тілесність у постмодерністському розумінні / А. В. Луценко // Гуманітарні студії. – К., 2015. – С. 12 – 19.

Тези наукових доповідей:

6. Луценко А. В. Жорж Баландьє про сакральні підвалини політичного / А. В. Луценко // "Дні науки філософського факультету – 2013" : Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 16-17 квітня 2013 року : тези доповіді. – К., 2013. – Ч. 6. – С. 160 – 161.
7. Луценко А. В. Філософсько-антропологічний погляд К.Г. Юнга на феномен німецького нацизму / А. В. Луценко // Третій Чорноморський політологічний форум, м. Одеса, 17-18 трав. 2013 року : збірн. статей. – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 43 – 45.
8. Луценко А. В. Символічний порядок і тілесність у сучасному світі: аргументи Ренати Салецл / А. В. Луценко // "Дні науки філософського факультету – 2014" : Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 15-16 квітня 2014 року : матеріали доповідей та виступів. – К., 2014. – Ч. 4. – С. 131 – 133.
9. Луценко А. В. Тіло у соціокультурному контексті: сучасні тенденції та небезпеки / А. В. Луценко // "Дні науки філософського факультету – 2015" : Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 21-22 квітня 2015 року : матеріали доповідей та виступів – К., 2015. – Ч. 4. – С. 56 – 58.
10. Луценко А. В. Сучасна система освіти та проблема тілесності людини: шляхи пошуку балансу / А. В. Луценко // "Дні науки філософського факультету – 2016" : Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 20-21 квітня 2016 року : матеріали доповідей та виступів – К., 2016. – Ч. 6. – С. 176 – 178.

АНОТАЦІЯ

Луценко А. В. Тілесність у соціокультурному вимірі сучасності. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 «Філософська антропологія і філософія культури» (033 - Філософія). - Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Київ, 2019.

Дисертація містить комплексне дослідження феномену тілесності як сутнісної характеристики людського буття та універсальної філософської ідеї. Тілесність в ній розглядається у генезі її філософсько-антропологічної концептуалізації, в результаті чого визначається логіка історичного формування даного поняття. Визначені основні парадигми тілесності з метою прослідкування культурних сенсів тілесності. Виходячи з онтологічного обґрунтування тілесності як ключового філософського концепту та соціокультурного феномену запропоновано обґрунтування феномену тілесності з позицій його ментальних та духовних вимірів. Цей підхід дозволяє сформувати цілісне уявлення природи людини з урахуванням її чуттєвого виміру.

Ключові слова: тілесність, сома, дискурс тілесності, чуттєвість, здоров'я, картезіанський дуалізм, духовність, постлюдина, інтердинаміка тіло-розум-дух, «практики себе».

АННОТАЦИЯ

Луценко А. В. Телесность в социокультурном измерении современности. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 «Философская антропология и философия культуры» (033 - Философия). - Институт философии имени Г. С. Сковороды НАН Украины, Киев, 2019.

Диссертация содержит комплексное исследование феномена телесности как сущностной характеристики человеческого бытия и универсальной философской идеи. Телесность в ней рассматривается в генезисе ее концептуализации в философско-антропологическом контексте, в результате чего определяется логика исторической концептуализации данного понятия. Определены основные парадигмы телесности с целью обозначения культурных смыслов телесности. Исходя из онтологического обоснования телесности как ключевого философского концепта и социокультурного феномена предложено обоснование феномена телесности с позиций его ментальных и духовных измерений. Этот подход позволяет сформировать целостное представление природы человека с учетом ее чувственного измерения.

Ключевые слова: телесность, сома, дискурс телесности, чувственность, здоровья, картезианский дуализм, духовность, постчеловек, интердинамичность тело-ум-дух, «практики себя».

SUMMARY

A. V. Lutsenko Physicality in contemporary socio-cultural dimension. - Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation for the degree of the candidate of philosophical sciences in the specialty 09.00.04 "Philosophical Anthropology and Philosophy of Culture" (033 - Philosophy). - H. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2019.

The thesis contains a complex analysis of the phenomenon of physicality as the essential characteristic of human life and universal philosophical idea. Physicality is considered in the genesis of its conceptualization in the history of philosophy and through the analysis of philosophy-anthropological conceptions.

The main goal of the research is a creation of a holistic idea about essence of physicality in a context of body-mind-spirit inter-connection and inter-dynamic. This is achieved based on a comprehensive study of the philosophical and scientific experience of various cultures regarding physicality. Thus, the object of the research is a physicality phenomenon of human being. The subject of the thesis is a human physicality in contemporary socio-cultural dimension.

Scientific innovation of the research consists in revealing trends and characteristics of the formation of a new paradigm of physicality in contemporary philosophical discourse, as well as identifying the essence and potential of the physicality phenomenon in human existence.

In the thesis are proposing a conceptualization of the phenomenon of physicality based on its mental and spiritual dimensions. It is underlined by the author that the positioning of physicality in the context of the ideas generated on the basis of spiritual practices, devoid bodily and mental conflict in the individual because of the considering the body as a locus of spiritual transformations and the main evidence of spiritual development.

Therefore, it is set that the human physicality is a phenomenon that reflects the unity of body and soul in individual human existence and is characterized by cognitive, mental and spiritual potential. Cognitive capacity of the body can be delineated as an ability to learn direct through bodily experience. Mental capacity is the ability of the body "to think", which is the capacity to acquire knowledge through the sensuality of the body. It is also defined that the spiritual potential of physicality reveals the role of the body as a locus of spiritual transformation.

Also in the thesis explores the philosophical and socio-cultural significance of the concept of physicality in the context of West alternative medicine. It is underlined that body-oriented therapy through the mediation of praxis reveals a level of physicality discourse that overcomes the established perception of a man as a dichotomy of soul and body and promotes a new paradigm of physicality.

On the basis of complex analysis the paper examines philosophical and anthropological reflection of the phenomenon of human physicality through comparison of East and West as the basic philosophical paradigms. In the thesis found similarities of eastern and western physicality discourses on the period of their

development, further conceptual distinction of eastern and western physicality discourses and interpenetration at the current stage. It is clarified the specifics of Eastern perceptions of physicality, which, firstly, consists in absence of a clear distinction between matter and mind, secondary, in a holistic approach to human and, thirdly, in taking into account psychosomatic connections in the human body.

Special attention was paid to the complex analyses of the preconditions of forming new physicality paradigm at the contemporary world. In this context, the author considers philosophical interpretation of the problem of bodily alienation of modern period. It is revealed that such new processes as finansization, digitalization and virtualization have significant anthropological consequences and affect bodily human existence. The crisis of identity in the modern world and the penetration of Western body images and beauty ideals activate practices of transformation of the physical body for the acquisition of identity based on their own physicality.

As a conclusion author underlines that at the contemporary world were formed objective conditions for the formation of the new paradigm of physicality. The interpenetration of philosophical, cultural and medical traditions of East and West creates conditions for the formation of cross-cultural knowledge of human physicality and proper practices of its healing.

Particularly, in the thesis was noted that currently have been forming a new type of conscious, responsible and knowledgeable individual, who has a cross-cultural knowledge about the potential of physicality and bodily practices directed to disclosing this potential. However, it is clear that this type of individual needs institutional support of global civilization environment.

Keywords: corporeality, soma, discourse of corporeality, sensuality, health, Cartesian dualism, spirituality, post-man, body-mind-spirit interdynamic, "practice of yourself".